

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 37.015.31:316.42

**НАЦІОНАЛЬНО-ІДЕОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Г. П. Євсєєва, д. н. держ. управл., проф.

Ключові слова: національне виховання, ідеологія, державна молодіжна політика, нормативно-правові документи в галузі освіти.

Постановка проблеми. З прийняттям нового закону «Про вищу освіту» змінилася парадигма освіти. Навчально-виховний процес покликаний формувати у студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх громадянами-патріотами, інтелігентами, творчими й цілеспрямованими спеціалістами. У сучасному вищому закладі виховання має здійснюватися за нових умов, з урахуванням зрілості особистості, її інтелектуального і духовного розвитку. В нинішніх умовах виховання студентської молоді у нашій країні мусить бути зорієнтоване на введення молоді у систему цінностей демократичного (громадянського) суспільства, передбачаючи підготовку студентства до участі у виконанні сьогodenних і перспективних завдань держави щодо управління нею, до виконання функцій будівника й господаря, керівника й виконавця, громадського діяча, захисника Батьківщини.

Аналіз попередніх досліджень. Наукова педагогічна думка, та й не тільки педагогічна, багато й доволі плідно працювала й працює над створенням концептуальних положень національного виховання молоді. Цій проблемі та різним її аспектам присвячуються дослідження В. Кузь, Ю. Руденка, З. Сергійчика [9], Й. Сележана [19] та багато інших [1 – 7]. В. Сухомлинський як провідник українського національного виховання не раз загострював свою увагу на необхідності виховання молоді в національно-ідеологічному дусі [21].

Та поряд із великою кількістю праць, присвячених конкретним аспектам розвитку духовності, спрямування багатьох учених зосереджені на дослідженні загальнотеоретичного змісту духовних перетворень у суспільстві; цілісного дослідження соціального механізму реалізації державно-патріотичної ідеології у процесі формування духовного потенціалу молоді в нашій науковій літературі досі ще немає.

Мета статті – дослідити та визначити, на підставі чинної нормативно-правової бази, основні засади національно-ідеологічного виховання молоді в сучасних складних умовах збереження Української держави.

Виклад матеріалу. Для того, щоб надалі були зрозумілими зміст та напрями національно-ідеологічного виховання студентської молоді, нагадаємо, що включає в себе поняття «ідеологія». Ідеологія – система політичних, правових, моральних, релігійних, естетичних, філософських поглядів, ідей, які відображають у теоретичній формі ставлення людей до навколишньої дійсності, одне до одного, а також служать зміцненню розвитку суспільних відносин або їх заміні. У цьому визначенні ключовим словом є слово «ідея». Що воно означає для нас – громадян України, зокрема, молоді? «З'ясування історичного призначення, системи ціннісних орієнтирів, які далеко не вичерпуються всіма визнаними загальнолюдськими підходами, принципами і уявленнями, а органічно доповнюються специфічними елементами, притаманними кожному окремому соціуму, вироблення і засвоєння цілого комплексу стійких прагнень, уподобань (як усвідомлених, так і рефлекторних), визначення свого місця серед інших народів, ставлення до них», – писав І. Курас [10, с.166]. Тобто в ідеї, зокрема національній чи державницькій, концентруються відповіді на найскладніші запитання – задля чого живе нація, як вона реалізує себе в оточенні інших спільнот. З цього погляду заслуговує на особливу увагу той факт, що і представники філософської науки, якщо вони серйозно ставляться до історичних аргументів, теж схиляються до подібної системи координат, коли

намагаються визначити параметри національної української ідеї. Так, М. Розумний стверджує: «Національна ідея формує особливий погляд на світ, який тлумачиться в цьому разі через властиво національні цінності й національні цілі; паралельно відбувається процес національного самоозначення, котре має вигляд усвідомлення своєї індивідуальності, себе серед інших і відносно інших» [17, с.62].

Національна, державницька ідея є продуктом історичного розвитку, дії велетенської суми різноманітних чинників. Вона не існує поза історичним часом, не є вічною і не народжується в одну мить. Нерідко їй доводиться виборювати право на визнання в нелегкому суперництві з іншими світоглядними орієнтаціями, суспільствознавчими концепціями. Проте кожна особистість, як через сприйняття перелічених, так і властивих їй індивідуальних особливостей, по-своєму підходить до розуміння суті національної ідеї. Тому виправданим і продуктивним постає поєднання історичного підходу зі з'ясуванням персоніфікованого внеску кожного окремого індивідуума в розробку й особливо реалізацію української національної ідеї.

Генеалогію її розвитку в найзагальніших рисах простежили через суспільно-політичні погляди від князів Київської Русі, українських гетьманів, передових мислителів, учених, діячів національно-визвольного руху, політиків, митців до науковців відділу етністоричних досліджень Інституту політичних і етнонаціональних досліджень Національної академії наук України ім. І. Кураса. Досить наочно подана українська національна ідея в суспільно-політичній думці і розглянуто вплив національної ідеї на суспільно-політичні рухи в ґрунтовних монографіях загальної серії «Українська ідея», розроблених науковцями цього інституту: «Перші речники» (К., 1994), «Українська ідея та її творці» (К., 1999) «Постаті на тлі революції» (К., 1994), «Нова епоха – нові постаті», «Українська ідея. Історичний нарис» (К., 1995) «Етнополітологія. Перші кроки становлення» (К., 2004).

Ці праці є першим в історіографії комплексним дослідженням національної ідеї від зародження до початку ХІХ ст. – часу формування системи цілісних наукових поглядів і концепцій. За цими концепціями національна ідея є «продуктом історичного розвитку, дії велетенської суми різноманітних факторів. Ідея не існує поза історичним часом, історичними умовами. Вона не вічна і не народжується в одну мить, а народившись, живе складним життям, чутливо реагуючи на всілякі суспільні зміни. Вона розвивається, збагачується, поглиблюється, вдосконалюється в процесі цивілізаційного поступу» [22, с. 3]. У розвиненому стані українська національна ідея органічно поєднує знання про минуле, теперішнє і майбутнє нації. **Минуле** — це усвідомлений історичний досвід і відповідні висновки з нього; **теперішнє** — об'єктивна картина наявного стану речей, бачення основних проблем сьогодення і можливостей їх вирішення; **майбутнє** — чітко сформульована основна стратегічна мета історичного поступу нації, шляхи і засоби її досягнення», – уточнюють П. Ситник й А. Дербак [18]. Отже, спираючись на наявний теоретичний доробок, вважаємо за доцільне, обґрунтовуючи національно-ідеологічну парадигму освіти, виходити передусім із сучасного розуміння української національної ідеї, суть якої полягає у визначенні істини, що українська національна ідея – це система поглядів на суспільне життя в якій ключовими є проблеми національної соборності Української незалежної держави, національної свідомості громадян країни, їх бажання жити в країні добробуту, справедливості, свободи. Реалізація української національної ідеї спрямована на формування українського національного характеру, національної свідомості, світогляду всіх громадян країни, зокрема молоді, від якої, власне, залежить майбутнє України .

Спираючись на вищевикладене, можемо стверджувати, що домінантою всієї системи виховання у вищій школі має бути виховання національного характеру, національної самосвідомості як форми самовизначення українського народу й особистості українця. А відтак, головна мета національного виховання — набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних відносин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Мета національного виховання конкретизується через систему виховних завдань, серед яких формування національної свідомості, любові до рідної землі, родини, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати – одне з найважливіших.

Вищі навчальні заклади за своїм статусом зобов'язані не тільки професійно готувати дипломованих спеціалістів, а й виховувати саме таких громадян своєї держави. Навчальні заклади мають необхідну інфраструктуру, організаційні та кадрові ресурси для виконання

цього завдання. Згідно з вимогами Закону «Про вищу освіту», головною метою освіти та виховання на сучасному етапі є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості, які сповідають загальнолюдські цінності, а також формують покоління, здатне навчатись упродовж життя. Велике значення для реалізації цієї мети має розвиток студентської молоді через виховання активної професійної та громадської позиції, навчання основних принципів побудови професійної кар'єри і навичок поведінки у сім'ї, колективі, суспільстві, системі соціальних відносин [16].

Серед засадничих документів, котрі регламентують навчання і виховання молоді людини у виші сьогодні, у першу чергу, слід розглядати Національну доктрину розвитку освіти (*Доктрина від 17.04.2002 документ № 347/2002 чинний // Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>*). За цим нормативно-правовим документом, котрий прийнятий ще у 2002 році, національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти. Його основна мета – виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування у молоді потреби та уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури. Основне завдання навчально-виховного процесу – виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя і праці у світі, що змінюється; виховання людини демократичного світогляду, яка дотримується громадянських прав і свобод, з повагою ставиться до традицій, культури, віросповідання та мови спілкування народів світу.

Інший документ, «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», прийнятий у червні 2013 року, застерігає, що сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян. Відтак це вимагає змінити пріоритети. «Пріоритетом державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності», - зазначається в документі [13].

В основу першочергових стратегічних завдань в освітянській сфері, викладених у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), покладено відродження і розбудову національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян Української держави, формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку людини, відтворення й трансляції культури і духовності в усій різноманітності вітчизняних та світових зразків [8].

Завданнями «Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року», яку прийнято нещодавно, є:

- консолідація зусиль щодо створення умов для інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її освітнього і творчого потенціалу;
- забезпечення участі молоді у формуванні та реалізації державної молодіжної політики [20].

Ці стратегічні напрями вибрані не випадково, оскільки, виходячи з подій, що відбуваються в Україні останнім часом, саме студентська молодь стала рушійною силою радикальних змін в українському суспільстві.

В основі всіх ідеологічних концепцій завжди постає людина. А саме тому слід зазначити, що сила ідеологічного впливу на суспільство лежить через вплив на людину, отже, й суспільна інтегративна ідеологія повинна поставити людину в центрі уваги. Політичні, соціальні, правові зміни в Україні певною мірою позначаються на людині, але щоб людина знайшла себе в суспільних нішах, щоб включилася в життєтворчість, у державотворення, потрібно продумати, сформувані суспільну концепцію ідеологічного виховання в Україні, критично переосмисливши все те, з чим ми прийшли до незалежності і на чому ми стоїмо сьогодні, як ми явимо її нашому народові і світовому співтовариству завтра.

Життя, історичний досвід нашої країни та країн світу підказує, що необхідна суспільна концепція ідеологічного виховання молоді, яка охопила б усі ланки – сім'ю, школу, вищі навчальні заклади, державні інститути, трудові колективи державних і недержавних інституцій.

Є нагальна потреба переорієнтації засобів масової інформації на підготовку таких програм, які б виховували у людей високу духовність, патріотизм, любов до України. Це першочергові управлінські проблеми у сфері виховання молоді.

Ідеологія державотворення, державозахисту і державозбереження – важливий компонент виховних систем усіх демократичних держав, саме вона і ставить питання формування нової свідомості громадян України. Нам потрібно виховувати цілком нового Українця – всебічно розвинутого. Система такого виховання повинна ґрунтуватися на ідеях національного світогляду, філософії, ідеології, а не на ідеях якогось вчення чи якоїсь партії, громадсько-політичної організації, на засадах родинного виховання, народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що увібрали в себе надбання національної виховної мудрості. Таке виховання повинно охоплювати ідейне багатство народу, його морально-естетичні цінності, трансформовані в засобах народної педагогіки, народознавства, принципах, формах і методах організації виховного впливу на молодь, а також постійну і систематичну виховну діяльність навчально-виховних закладів. У цивілізованих державах саме на такому ґрунті виховують майбутню національну еліту.

Виходячи з нормативно-правових документів, можемо констатувати: виховання студентської молоді – надзвичайно складний та багатогранний процес. Тому, на наш погляд, щоб об'єктивно оцінити вплив на нього, потрібно враховувати всі елементи структури управління цим процесом. Серед усіх учасників виховного процесу у вищій школі найважливішу роль відіграє педагогічний колектив кафедри. Кафедра є важливою ланкою реалізації виховного потенціалу ВНЗ, зокрема, кафедри гуманітарних дисциплін. Кафедри планують, визначають мету і завдання виховної роботи, її організаційні принципи, керуючись концептуальними засадами гуманітарної освіти в Україні та враховуючи специфіку навчального закладу, запити і потреби студентів.

Виховна робота кафедри полягає в таких обов'язкових складових:

- ✓ формування професійних якостей сучасного спеціаліста як людини, особистості;
- ✓ проведення професійно-орієнтаційної, інформаційно-просвітницької, культурно-виховної роботи серед студентів,
- ✓ розвиток їх творчих та інтелектуальних здібностей, залучення до різноманітної діяльності за інтересами, участі в культурно-освітній, спортивно-оздоровчій та інших видах діяльності;
- ✓ сприяння роботі рад студентського самоврядування факультетів, гуртожитків; навчального закладу в цілому;
- ✓ безпосередня участь у реалізації заходів, що проводяться ректоратом, на факультетах, у гуртожитках, клубах;
- ✓ організація роботи кураторів академічних груп студентів (участь у навчально-виховних і громадських, культурно-освітніх і культурно-виховних заходах у групі);
- ✓ робота з активом академічної групи, індивідуальна виховна робота зі студентами групи; студентами, які проживають у гуртожитках, та ін.

Кафедра українознавства разом із кафедрою філософії та політології, виходячи зі своїх основоположних функцій та історичної традиції, яка склалася протягом усіх років незалежності, саме таку роботу проводять в академії. Так, колектив кафедри українознавства підготував матеріали на допомогу кураторам як основним суб'єктам виховного процесу: «Нормативно-методичний посібник з організації виховного процесу» [11], «Календар пам'ятних дат і подій на 2014–2015 н. р.» [14], у якому наведено різні свята та пам'ятні дати, зокрема, від свята знань до Дня Конституції; «Видатні особистості незалежної України» [15]. На думку укладачів цієї розробки, дієвим засобом відродження української нації є формування в молодій людині почуття національної гідності і гордості за Україну, відмова від почуття національної меншовартості. У справі відновлення почуття національної гідності величезне значення має висвітлення правдивої історії, культури та освіти нашого народу, повернення до культурних надбань, відкриття замулених сторінок нашої спадщини. Неабияку вагу тут має повернення до імен видатних українських учених, письменників, педагогів, художників, композиторів, митців слова, культурних діячів, видатних політиків. Імен тих українців, які збагачували і збагачують українську культуру, науку, мистецтво сьогодні. Імен тих, кого ми називаємо сучасниками, хто сьогодні поруч із нами творить історію нашої батьківщини. Саме тому розробка містить інформацію про таких провідних науковців-академіків як Михайло Кузьмич Янгель, Микола Михайлович Амосов, Борис Євгенович Патон; акторів та співаків,

спортсменів – Андрія Шевченка, Станіслава Вакарчука, Богдана Ступку, Євгена Сверстюка. Ці люди та їхні долі можуть стати прекрасним прикладом для наслідування нашої молоді.

Специфіка педагогічної діяльності в сучасних умовах висуває підвищені моральні вимоги до педагога. Вимоги ці, звичайно, виступають як ідеал, досягнення якого слід прагнути. Ідеал педагога: мудра, добра, тактовна, вимоглива, освічена людина, непересічна особистість, істинний громадянин Вітчизни, котрий має власні тверді переконання та міцні моральні устої, здатний мужньо їх відстоювати, талановитий вихователь, прекрасний фахівець, вільна й незалежна натура, котра викликає повагу й симпатію студентів і колег – таким постає куратор-вихователь в очах сучасної молоді. Вихователь сам повинен бути взірцем вихованості, національно-ідеологічної стійкості, відданості рідній землі, бо головним засобом виховання виступає особистість педагога, яку не можуть замінити найновітніші технічні засоби навчального процесу. Повагу до викладача, куратора створює найдорожчий його моральний і професійний капітал — авторитет, котрий необхідно всіма можливими способами оберігати й самому педагогові, й суспільству, й українській системі освіти.

Опираючись на вищевикладене, можна зробити **висновок**, що українське суспільство, зокрема, його освітянські представники в цілому, постає основним суб'єктом впливу національно-патріотичної ідеології на духовний потенціал молоді. Формування національної ідеології у молоді сприяє забезпеченню національної безпеки України. Саме механізм реалізації національно-патріотичної ідеології в процесі формування духовного потенціалу та його еволюція як невід'ємного суттєвого елемента регулювально-створювальної ролі держави за умов трансформації суспільства і є головною метою забезпечення високого рівня вихованості молоді.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. **Абрамов А. В.** К вопросу о сущности патриотизма // Полигнозис. – 2000. – № 2 – С. 60–62.
2. **Берченко Г.** Громадянське суспільство: критерії та сучасне становище в Україні // Кроки до громадянського суспільства. Постмайданне громадянське суспільство України: уроки для країни та світу // Науковий альманах. – К.: УВКР, 2006. – 300 с.
3. Виховання студентської молоді – пріоритетний напрям роботи вищого навчального закладу. До 80-річчя Придніпровської державної академії будівництва та архітектури / Укладачі: Г. Г. Кривчик, зав. кафедри українознавства, д-р і. н., проф., А. П. Приходько, проректор, д-р техн. наук, проф. – Д.: ПДАБА, 2010. – 30 с.
4. Вища освіта в Україні: навч. посібник / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко та ін.; за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
5. **Головатий М. Ф.** Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий. – К.: Наукова думка; Укр. наук.-досл. ін-т проблем молоді, 1993. — 237 с.
6. **Головенько В. А.** Український молодіжний рух у ХХ ст. / В. А. Головенько. – К.: А.Л.Д., 1997. – 160 с.
7. **Гончар І.** Сучасний етап розвитку студентського руху в Україні // Молодіжні неурядові організації в Україні та світі // Режим доступу: <http://www.ya.org.ua/org/brochure/2005/01.html>
8. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») Документ № 896-93-п, чинний, поточна редакція — редакція від 29.05.1996, підстава 576-96-п // Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
9. **Кузь В. Г.** Основи національного виховання / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчик. – К.: ІВЦ «Київ», 1993. – 152 с.
10. **Курас І.** Етнополітологія. Перші кроки становлення / І. Курас. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
11. На допомогу куратору академічної студентської групи у вищому навчальному закладі: Нормативно-методичний посібник з організації виховної роботи у ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури». – Д.: ПДАБА, 2014. – 206 с.
12. Національна доктрина розвитку освіти від 17.04.2002 документ № 347/2002, чинний // Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>).

13. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013, чинний // Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

14. Методичні рекомендації на допомогу куратору «Календар пам'ятних дат і подій на 2014 – 2015 навчальний рік» / Укладачі: Г. П. Євсєєва, Ю. П. Дірявка, В. А. Бабенко, Г. І. Лисенко, О. Ю. Баранник, О. В. Христя. – Д. : ПДАБА, 2014. – 145 с.

15. Методичні рекомендації на допомогу кураторам за темою «Видатні особистості України періоду незалежності» для проведення кураторської години зі студентами усіх напрямів підготовки денної форми навчання / Укладачі: Г. П. Євсєєва, А. Г. Перетокін, В. С. Єгорова – Д. : ПДАБА, 2014. – 53 с.

16. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014. 1556-18, чинний // Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

17. **Розумний М.** Національна ідея та її самозаперечення / М. Розумний // Сучасність. – 1996. – № 6. – С. 58 – 64.

18. **Ситник О.** Проблема формування нової української національної еліти / О. Ситник // Визвольний шлях. – 2007. – № 10. – С. 3 – 10.

19. **Сележан Й.** Основи національного виховання (Українознавство: історичний , філософсько-релігійний аспекти): Хрестоматія. – Чернівці : Книги-XXI, 2006. – 306 с.

20. Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року: схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013, чинний // Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

21. **Сухомлинський В. О.** Як виховувати справжню людину // Вибр. твори: В 5 т. – К : Рад. школа, 1976. – Т. 2 – С. 158–416.

22. Українська ідея. Перші речники / І. Курас, В. Смолій, В. Солдатенко [та ін.]. – К. : Знання, 1994. – 180 с.

SUMMARY

The formulation of the problem. With the adoption of the new law "On Higher education" the paradigm of education has changed. In modern conditions the education of students in our country should be focused on introducing young people to the system of values of democratic (civil) society, anticipating preparing students to participate in solving of present and future challenges of the state to control it, to perform the functions of the builder and owner, director and artist, social activist, defender of the motherland. **The analysis of recent research.** Science teacher thought, and not only educational, quite a lot worked and is working to create conceptual provisions of national education of youth. To this problem and its various aspects there are dedicated the researches of V. Kuz, Yu. Rudenko, Z. Serhiychuk [9] J. Selezhan [19] and others [1 - 7]. V. Sukhomlinsky as leader of the Ukrainian national education not just exacerbated his attention to the need of education of youth in the national ideological spirit [21]. **The purpose** of the article is to investigate and determine the basic principles of national and ideological education of youth in today's challenging circumstances of preservation of Ukrainian state. (on the basis of the existing legal base). **The conclusions.** Ukrainian society, particularly its educational representatives in general, is the main subject of the impact of national patriotic ideology on the spiritual potential of youth. Formation of national ideology among young people contributes to the national security of Ukraine. This mechanism for the implementation of national patriotic ideology in the process of spiritual evolution and its potential as an integral element of the regulated significant role of the state in the process of transforming society is the guarantee of a high level of education of youth.

REFERENCES

1. **Abramov A. V.** K voprosu o sushchnosti patryotyzma // Polyhnozyz. – 2000. - #2 – S. 60 – 62.
2. **Berchenko H.** Hromadyans'ke suspil'stvo: kryteriyi ta suchasne stanovyshe v Ukrayini// Kroky do hromadyans'koho suspil'stva. Postmaydanne hromadyans'ke suspil'stvo Ukrayiny: uroky dlya krayiny ta svitu // Naukovyy al'manakh. – K.: UVKR, 2006. – 300 s.
3. Vykhovannya students'koyi molodi – priorytetnyy napryam roboty vyshechoho navchal'noho zakladu. Do 80-richchya Prydniprovskoyi derzhavnoyi akademiyi budivnytstva ta arkhitektury /

Ukladachi: H. H. Kryvchyk, zav. kafedry ukrayinoznavstva, d-r ist. nauk, prof., A. P. Prykhod'ko, prorektor, d-r tekhn. nauk, prof. – D. : PDABA, 2010. – 30 s.

4. Vyscha osvita v Ukraini: navch. posibnyk / V. H. Kremen', S. M. Nikolayenko, M. F. Stepko ta in.; za red. V. H. Kremenya, S. M. Nikolayenka. – K.: Znannya, 2005. – 327s.

5. **Holovatyy M. F.** Molodizhna polityka v Ukraini: problemy novlennya / M. F. Holovatyy. – K. : Naukova dumka; Ukrayins'kyi naukovy-doslidnyy instytut problem molodi, 1993. — 237s.

6. **Holoven'ko V. A.** Ukrayins'kyi molodizhnyy rukh u XX st./ V. A. Holoven'ko. – K. : A.L.D., 1997. – 160 s.

7. **Honchar I.** Suchasnyy etap rozvytku students'koho rukhu v Ukraini // Molodizhni neuryadovi orhanizatsiyi v Ukraini ta sviti //Rezhym dostupu <http://www.ya.org.ua/org/brochure/2005/01.html>

8. Derzhavna natsional'na prohrama «Osvita» («Ukrayina XXI stolittya») Dokument # 896-93-p, chynnyy, potochna redaktsiya — redaktsiya vid 29.05.1996, pidstava 576-96-p // Rezhym dostupu <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>

9. **Kuz' V.H.** Osnovy natsional'noho vykhovannya / V. H. Kuz', Yu. D. Rudenko, Z. O. Serhiychuk. – K : IVTs «Kyyiv», 1993. – 152 s.

10. **Kuras I.** Etnopolitohiya. Pershi kroky stanovlennya / I. Kuras. – K. : Heneza, 2004. – 736 s.

11. Na dopomohu kuratoru akademichnoyi students'koyi hrupy u vyshchomu navchal'nomu zakladi: Normatyvno-metodychnyy posibnyk z orhanizatsiyi vykhovnoyi roboty u DVNZ «Prydniprov's'ka derzhavna akademiya budivnytstva ta arkhitektury». – D. : PDABA, 2014.– 206 s.

12. Natsional'na doktryna rozvytku osvity vid 17.04.2002 dokument # 347/2002 chynnyy //Rezhym dostupu <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>).

13. Natsional'na stratehiya rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku (Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 25 chervnya 2013 roku # 344/2013 (chynnyy) Rezhym dostupu <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>))

14. Metodychni rekomendatsiyi na dopomohu kuratoru «Kalendar pam'yatnykh dat i podiy na 2014 – 2015 navchal'nyy rik» / Ukladachi: H. P. Yevsyeyeva, Yu. P. Dyravka, V. A. Babenko, H. I. Lysenko, O. Yu. Barannyk, O. V. Khrystya. – Dnipropetrov's'k: PDABA, 2014. – 145 s.

15. Metodychni rekomendatsiyi na dopomohu kuratoram za temoyu «Vydatni osobystosti Ukrainy periodu nezalezhnosti» dlya provedennya kurators'koyi hodiny zi studentamy usikh napryamiv pidgotovky dennoyi formy navchannya/ Ukladachi: H. P. Yevsyeyeva, A. H. Peretokin, V. S. Yehorova. – D. : PDABA, 2014. – 53 s.

16. Pro vyshchu osvitu. Zakon Ukrainy vid 01.07. 2014. 1556-18, chynnyy // Rezhym dostupu <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

17. **Rozumnyy M.** Natsional'na ideya ta yiyi samozaperechennya / M. Rozumnyy // Suchasnist'. – 1996. – # 6. – S. 58 – 64.

18. **Sytnyk O.** Problema formuvannya novoyi ukrayins'koyi natsional'noyi elity / O. Sytnyk // Vyzvol'nyy shlyakh. – 2007.– # 10. – S. 3 – 10.

19. **Selezhan Y.** Osnovy natsional'noho vykhovannya (Ukrayinoznavstvo: istorychnyy, filosof's'ko-relihiynyy aspekty): Khrestomatiya. – Chernivtsi: Knyhy-KhKhI, 2006. – 306 s.

20. Stratehiya rozvytku derzhavnoyi molodizhnoyi polityky na period do 2020 roku: skhvaleno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 25 chervnya 2013 roku # 344/2013 (chynnyy)// Rezhym dostupu <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

21. **Sukhomlyns'kyi V.O.** Yak vykhovuvaty spravzhnyu lyudynu // Vybr. tvory: V 5 t. – K : Rad. shkola, 1976. – T. 2 – S. 158-416.

22. Ukrain's'ka ideya. Pershi rechnyky / I. Kuras, V. Smoliy, V. Soldatenko [ta in.]. – K. : Znannya, 1994. – 180 s.